

նակում են նախի, քարածուխի հարուստ հանքեր, Հարկաւոր է միայն խելացի կերպով օգտուել բնութեան այդ առատ տուրքերից: Հին ժամանակներում մարդիկ այդպէս էին վարում և երկիրը ծաղկած դրութեան մէջ էր:

Հարուն ալ Ռաշիդի ժամանակներում (800 թ.) Բաբելոնում, Ասորեստանում և Միջագետքում ապրում էին մօտ 6,000,000 մարդիկ, իսկ այժմ միայն $1\frac{1}{2}$ միլիոն: Այդ ժամանակներում երկրի ափողջ եկամուտը հասնում էր 700,000,000 մարկի, իսկ այժմ միայն դրա փշրանքներն են ստացւում: Պատճառը, ի հարկէ, թիւրքական յետամնացութիւնը և վատթար բնօրինն է: Պ. Բորթալի կարծիքով Բաղդադի երկաթուղին և գերմանական ջանքերը պիտի կարողանան վերականգնեցնել այդ նախնաձէլի վիճակը: Գերմանացիները պիտի լինեն միջագոյնն այդ մեծ ճանապարհի շինութեան ու գործադրութեան ղեկավարը:

Ե. Թ.

7) ՄԱՆՏԷԴԱՅՑԱ.—Էկեղծաւոր դար. Թարգմանեց Մ. Վ. Մ., Ալբանդրապոլ, 1901 թ., գինն է 25 կոպէկ:

Իտալացի բնագէտ և յայտնի դրող Պաօլօ Մանտէգացայի այս գրքայիւ, որ մօտ 15 տարի է արդէն լոյս է տեսել, պատկանում է հեղինակի հանրամատչելի աշխատութիւնների շարքին: Մանտեգացայի կարծիքը կեղծաւորութեան մասին, ինչպէս և «կեղծաւորութիւն» դադարաւորի վերլուծումն ընդհանրապէս՝ դույց է մի քիչ նորօրինակ, օտարոտի թուի, այնուամենայնիւ դա ունի իր ուսանելի և խրատական կողմերը:

Հեղինակը հետևում է կեղծաւորութեան արմատներին դեռ կենդանական աշխարհում: Կենդանիները՝ թռչունների, կատուի, միջատների չրջանում կեղծաւորութիւնը արտայայտւում է «ձևանայու», «նմանուելու» տրամադրութեամբ: Թշնամիներից հեշտութեամբ պաշտպանուելու համար՝ երբեմն միևնոյն կենդանին ընդունում է զանազայն դոյն: Հեղինակը «կենդանական Տարախֆներ» վերաբերմամբ իր արած դիտողութիւններից հետաքրքիր փաստեր է հաղորդում մի որոշ տեսակի թրթուռի և թիթեռների մասին. առաջինը նմանւում է ծառի կեղևին, իսկ երկրորդը՝ տերևին:

Մարդկանց մէջ կեղծաւորութիւնն սկիզբ է առնում Ագամ ու Եւայից, որովհետև հէնց որ նրանք յանցագործութիւնից

յետոյ շտապեցին ծածկել իրանց մերկութիւնը՝ արգէն առաջին քայլն արին դէպի կեղծաւորութիւնը. Նւան ձգտում էր «անհէլ այն, ինչ կամենում է, բայց ծածկել այն, ինչ որ արուած է»:

Մարդկութեան այս նախնական դոյզից յետոյ՝ «կեղծաւորութիւնը քաղաքակրթութեան հետ զուգընթաց աճում է»:

Կեղծաւորութեան ոյժը հեղինակի կարծիքով կայանում է նրանում, որ դա ընդունակ է «չօչալիւ մարդկային ընդմեջն բոլոր բնեղները»:

Այսպէս օրինակ՝ համեստութիւնն անգամ նա համարում է մի առաքինութիւն «յագեցած կեղծաւորութեամբ»:

Սակայն ոչ մի դարում կեղծաւորութիւնն այնպիսի լայնածաւալ չափեր չէ ընդունել, ինչպէս XIX դարում: Նա այս դարն անուանում է «կեղծաւոր դար», «Տարտիւֆի դար», որովհետեւ մեզ չըջապատող օղը «ստուգեան միջոցորտ է», իսկ «Վուրը»՝ «խաբէսութեան ուղիւն»:

Նա զանազանում է արտաքին և ներքին կամ ֆիզիկական, բարոյական և մտաւոր կեղծաւորութիւն. կեղծաւորութիւն սրտի, կեղծաւորութիւն մտքի, կեղծաւորութիւն հասարակական և առօրեայ կեանքի իւրաքանչիւր քայլափոխում, մարդկային սերնդին զբաղեցնող ամեն մի ապարէզում:

Բայց հեղինակի ցանկութիւնն է ժողովրդի կրթութեան և զարգացման գործը այնպիսի առողջ հիմքերի վրայ դնել, որ հարիւր տարուց յետոյ «Տարտիւֆի դարին» յաջորդէ «ճշմարտութեան, չիտակութեան դար»:

Ինչպէս առհասարակ «Սիրոյ բնախօսութեան», հեղինակի գրուածքներից շատերը՝ այնպէս էլ ներկայ գրքոյկը գրուած է շատ սահուն և գեղեցիկ լեզուով: Թարգմանութիւնը թէև տեղ տեղ զուրկ չէ անհարթութիւններից, այնուամենայնիւ ընդհանրապէս յաջող է:

Թարգմանիչը զբքին կցել է մի յաւելում, ուր ընդարձակ կամ համառօտ կերպով բացատրուած են մի քանի բառեր և անուններ:

Վ. Ն.

*) DR. L. GUMPLOWICZ: «Nationalismus und Internationalismus im 19. Jahrhundert», Berlin, 1902. (Դր Լ. Գումպլովիչ. Ազգայնութիւնը և միջազգայնութիւնը 19-րդ դարում):

Նոր չէ ազգայնութեան հարցը. Նա գոյութիւն է ունեցել դեռ շատ հին ժամանակներից սկսած, իր հետ միասին գոյութիւն տալով համապատասխան կարծիքների ու համոզմունքների: Սակայն նա ոչ մի ժամանակ այնպիսի սուր կերպարանք,